

«Με παρέσυρε σ' ένα ταξίδι»

Η μεταφράστρια του Καμιλλέρι, Φωτεινή Ζερβού, μιλά στον **Δρόμο**

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

στον Κώστα Στοφόρο

Στο προηγούμενο φύλλο της εφημερίδας αναφερθήκαμε στον «πολιτικό» Καμιλλέρι, μέσα από τον ήρωά του, τον Επιθεωρητή Μονταλμπάνο.

Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει βιβλίο του χωρίς πολιτικές αναφορές. Καθώς γράφω μάλιστα αυτές τις γραμμές διαβάζω την «Υποκρωτική πορεία» που αναφέρεται ευθέως στα γεγονότα της Γένοβα και στον «θρώμικο» ρόλο που έπαιξε η αστυνομία

με τις ευλογίες της τότε Κυβέρνησης. Ο Μονταλμπάνο απείσχυος στην αρχή του βιβλίου θέλει να παρατηρηθεί...

Συμπαιριώτης του Πιραντέλο, ο Αντρέα Καμιλλέρι γεννήθηκε στο Πόρτο Εμπέντοκλε, στη Σικελία, το 1925. Αφιέρωσε στο γράψιμο μετά τα εξήντα του, κατακτώντας σύντομα το αναγνωστικό κοινό με τον Επιθεωρητή Μονταλμπάνο. Όπως ο ίδιος είχε πει, το όνομα του Επιθεωρητή

ήταν φόρος τιμής στον συγγραφέα Μανουέλ Βάσκες Μονταλμπάν...

Έγραψε σχεδόν ασταμάτητα μέχρι τις 17 Ιουλίου του 2019 που έφυγε από τη ζωή.

Αξίζει να δει κανείς και το ντοκιμαντέρ της Τερέζα Μανίνο «Ο δάσκαλος χωρίς κανόνες» που μας τον παρουσιάζει με μοναδικό τρόπο (υπάρχει στο Netflix, ενώ το 2020 είχε προβληθεί και από το Ιταλικό Μορφωτικό Ινστιτούτο).

Ο Καμιλλέρι είχε γράψει ήδη από το 2005 και την τελευταία περίπτωση με τον Μονταλμπάνο, την επεξεργάστηκε ξανά το 2016 και την έστειλε στον εκδότη του, με την εντολή να κυκλοφορήσει μετά τον θάνατό του, όπως κι έγινε:

«Το μυθιστόρημα "Ρικκαρντίνο", το τελευταίο με τον αστυνομίο Μονταλμπάνο, το εκδόσαμε ακριβώς έναν χρόνο από τον θάνατο του Αντρέα Καμιλλέρι. Με αυτό τον τρόπο θέλουμε

να τιμήσουμε έναν συγγραφέα, ένα δημόσιο πρόσωπο, και έναν εξαιρετικό άνθρωπο. Μια περίπτωση σαράντα χρόνων φιλίας, βιβλίων, συνεργασίας, διασκέδασης, που ξεκίνησε τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '80...» Για να γνωρίσουμε το έργο του, δεν υπάρχει ίσως καταλληλότερος άνθρωπος στην Ελλάδα από τη μεταφράστρια του συνόλου των βιβλίων με ήρωα τον Επιθεωρητή Μονταλμπάνο, την κυρία Φωτεινή Ζερβού.

> Πώς και πότε ήρθατε για πρώτη φορά σε επαφή με το έργο του Καμιλλέρι;

Πριν σχεδόν είκοσι πέντε χρόνια η Άννα Πατάκη μου πρότεινε ν' αναλάβω τη μετάφραση ενός αστυνομικού μυθιστορήματος του Αντρέα Καμιλλέρι, «Σκύλος από τερακότα», τότε ξεκίνησε αυτό το απρόσμενα ενδιαφέρον ταξίδι που διαρκεί μέχρι σήμερα. Ο Καμιλλέρι δούλεψε ως σκηνοθέτης και σεναριογράφος, η συγγραφική του καριέρα άρχισε σε μεγάλη ηλικία, ήταν περίπου ογδόντα χρόνων όταν έγραψε το πρώτο μυθιστόρημα με τον αστυνομίο Μονταλμπάνο. Όπως είπε ο ίδιος κάποτε, δεν σκόπευε να γράψει δεύτερο και τρίτο, ωστόσο η ζωή τον διέψευσε, έγραψε πολλά ακόμη και όλα με ιδιαίτερη επιτυχία. Όταν διάβασα το βιβλίο που ήταν γραμμένο στη σικελική γλώσσα ένιωσα παράξενα, αρχικά χρειάστηκε να κάνω προσπάθεια για να καταλάβω τι σήμαιναν κάποιοι λέξεις, άλλες μου φαίνονταν τελείως άγνωστες, η πρόκληση ήταν μεγάλη.

Η γλώσσα είχε μουσικότητα, ρυθμό, συναίσθημα, είχα ακούσει να τη μιλούν όταν, ως φοιτήτρια, έζησα λίγο καιρό στην Κατάνια.

> Ποιες δυσκολίες αντιμετώπισατε στη μετάφραση;

Ο Καμιλλέρι δεν χρησιμοποιούσε μόνο τη γλώσσα του τόπου του αλλά έφτιαχνε και δικές του λέξεις που δεν υπήρχαν σε κανένα λεξικό, αυτό ομολογώ ότι ήταν το πιο δύσκολο και συγχρόνως το πιο ενδιαφέρον κομμάτι της μετάφρασης. Αναζητώντας τις έννοιες των λέξεων μάθαινα την ιστορία τους, τη γλώσσα από την οποία προήλθαν, η σικελική διάλεκτος έχει ενσωματώσει πολλές ελληνικές, γαλλικές και αραβικές λέξεις.

> Για τη Σικελία και τη γλώσσα της ποιες ήταν οι επιπτώσεις από το έργο του Καμιλλέρι;

Ο Καμιλλέρι ήταν ευφυής, ανήσυχος, ασυμβίβαστος, αγαπούσε το νησί του και καταφέρνε μέσα από τα μυθιστορήματά του να το κάνει γνωστό στο ευρύ αναγνωστικό κοινό. Τα περισσότερα αστυνομικά, αλλά και τα ιστορικά έργα του, είναι γραμμένα

στα σικελικά, στη μητρική του γλώσσα, μια γλώσσα που τώρα πια μιλούσαν μόνο οι ηλικιωμένοι και κινδύνευε να χαθεί. Η απόφασή του να γράψει στη γλώσσα του, άνοιξε ένα καινούργιο κεφάλαιο. Οι νεότεροι δεν γνώριζαν τη διάλεκτο του τόπου τους, μιλούσαν ιταλικά, άλλωστε αυτά διδάσκονταν στο σχολείο, αλλά μετά από την ώθηση που της έδωσε ο Καμιλλέρι μέσα από τα βιβλία του άρχισαν να τη μιλούν, η γλώσσα άρχισε να κερδίζει έδαφος. Πολλές από τις λέξεις που χρησιμοποιούσε στα μυθιστορήματά του έγιναν γνωστές, έχουν μπει πια στο λεξιλόγιο της ιταλικής γλώσσας. Οι ιστορίες του περιγράφουν όμορφες εικόνες του νησιού, μυρωδιές και γεύσεις της απλής σικελικής κουζίνας, ανθρώπινα συναισθήματα και σχέσεις, τη φτώχεια και τις δυσκολίες του άγονου τόπου, τα προβλήματα με τη μαφία και τους πολιτικούς που ποτέ δεν ενδιαφέρθηκαν για το καλό της Σικελίας.

> Ποια ήταν η υποδοχή που επεφύλαξαν στον «Μονταλμπάνο» οι διανοούμενοι στην Ιταλία;

Το «φαινόμενο» Καμιλλέρι ξεκίνησε τη δεκαετία του '90 και τα βιβλία του συνεχίζουν ακόμη να εκδίδονται. Στην Ιταλία αγκάλιασαν την προσπάθεια του συγγραφέα να κρατήσει ζωντανή τη γλώσσα του, επειδή όμως δε θα ήταν κατανοητή τα βιβλία κυκλοφορούσαν και στα ιταλικά. Ο εκδοτικός οίκος Σελέριο, που έχει εκδώσει τα περισσότερα μυθιστορήματα του Καμιλλέρι, θέλοντας να τον τιμήσει, προγραμματίζει την έκδοση ενός βιβλίου που στη μια σελίδα θα έχει το κείμενο στη σικελική-επινοημένη γλώσσα και στην απέναντι το κείμενο στα ιταλικά. Βέβαια ενώ από τη μια η απόφασή του να γράψει στη διάλεκτο του τόπου έγινε δεκτή με θετικά σχόλια, από την άλλη τα αστυνομικά μυθιστορήματά του έχουν δεχθεί αυστηρή κριτική. Αρκετοί τα έχουν χαρακτηρίσει «εύκολα αναγνώσιμα», άλλωστε πάντα κάποιοι θεωρούσαν «ελαφριά» την αστυνομική λογοτεχνία, ωστόσο το γεγονός ότι μεταφράστηκαν σε πάρα πολλές

Μέσα από τα βιβλία του αγάπησα κι εγώ αυτόν τον ιδιαίτερο τόπο, τους ανθρώπους, τη γλώσσα που το νόημα μιας λέξης επηρεάζεται και αλλάζει ανάλογα με το συναίσθημα

γλώσσες με μεγάλη επιτυχία αποδεικνύει την αξία τους.

> Τι είναι αυτό που τον κάνει ιδιαίτερο για σας; Ποιο έργο του ξεχωρίζετε και γιατί;

Ο Καμιλλέρι θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους συγγραφείς της ιταλικής λογοτεχνίας του προηγούμενου αιώνα, η επιλογή του να γράψει στη σικελική γλώσσα ήταν σημαντική και προκάλεσε ενδιαφέρον για το «παραμελημένο» νησί. Μέσα από τα βιβλία του Καμιλλέρι αγάπησα κι εγώ αυτόν τον ιδιαίτερο τόπο, τους ανθρώπους, τη γλώσσα που το νόημα μιας λέξης επηρεάζεται και αλλάζει ανάλογα με το συναίσθημα. Ο Καμιλλέρι είναι γήινος, δε φοβάται να εκφράσει τα συναισθήματά του, θυμό, λύπη, αγάπη, συμπάθεια, αντιπάθεια, ούτε τις απόψεις του, κάτι που μου προκαλεί οικειότητα. Η στάση του απέναντι στην αδικία και την ανισότητα, η ικανότητά του να τονίζει τα κοινωνικά προβλήματα μέσα από το αστυνομικό μυθιστόρημά του, που δεν ασχολείται μόνο με την ανακάλυψη του δολοφόνου, είναι

στοιχεία που με αγγίζουν. Ο τρόπος που περιέγραφε τον τόπο, τους ανθρώπους και τις σχέσεις τους με παρέσυρε σ' ένα ταξίδι που διαρκούσε όσο καιρό κρατούσε η μετάφραση του βιβλίου. Κάποια βιβλία του ήταν πιο τρυφερά, άλλα πιο σκληρά όμως το καθένα είχε κάτι ιδιαίτερο. Τα ιστορικά μυθιστορήματά του, βασισμένα σε πραγματικά γεγονότα, σε μεταφέρουν σε μια άλλη άγνωστη, ενδιαφέρουσα εποχή. Όσο μεταφράζω ένα βιβλίο σχεδόν ζω μέσα σε αυτό, προσπαθώ μέσα από τις λέξεις που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας να φανταστώ πώς σκεφτόταν για να μεταφέρει όσο καλύτερα μπορώ στον αναγνώστη το έργο του, κάποια τα αγαπώ περισσότερο, άλλα λιγότερο. Το βιβλίο «Σκύλος από τερακότα» είναι από τα πιο αγαπημένα μου, ήταν η πρώτη μου επαφή με την σικελική γλώσσα και η αρχή του ταξιδιού, μου άρεσε πολύ το ιστορικό μυθιστόρημα «Η άλωση του Μακαλέ», «Το χρώμα του ήλιου» και επίσης «Η ηλικία της αβεβαιότητας». Όλα τα μυθιστορήματά του όμως είχαν στοιχεία που με άγγιζαν βαθιά.